

Cumhuriyetle Başlayan Antropoloji

Prof. Dr. Metin ÖZBEK

Antropoloji bilim dalının ülkemizdeki gelişim sürecini izlerken Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihini bir başlangıç noktası olarak alabiliriz. Antropolojinin özellikle fizik antropoloji ilgi alanında gerçekleştirilen çalışmaların aslında Türkiye "Cumhuriyeti ile yaşıt olması bir tesadüf değildir. Kurtuluş savaşının ardından modern bir Türkiye'yi oluşturma çabalarının temelinde yatan fikir ulu önder Atatürk tarafından çok net biçimde belirlenmişti; hedef bilim alanında çağdaşlığı yakalamak ve *muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak* idi. İşte bu nedenledir ki, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli atılırken aynı zamanda bilimin her alanında yoğun bir seferberlik başlatıldı."

Atatürk'ün antropoloji bilimine özel bir sempatisi vardı. O'nunla İstanbul'da karşılaşma fırsatı bulmuş birçok bilim adamı arasında fizik antropologlar da oldu. Dünyaca ünlü Fransız fizik antropolog H.V. Vallois da bunlardan biriydi. Paris'de Institut de Paléontologie Humaine'in müdürlüğünü yapmış olduğu tarihlerde sık sık birarada bulunduğum Vallois, Atatürk'e hayran olan bir bilim adamıydı. Atatürk'ün antropolojik araştırmalara ne kadar duyarlı olduğunu ve kendileriyle bu çerçevede görüşmeler yaptığını bana her karşılaştığımda aynı heyecanla anlatırdı. Hatta İstanbul'a davet edildiği son toplantıda, Atatürk'ün hasta olmasına rağmen bastonuna dayanarak salona girdiğini ve tüm bildirileri büyük bir dikkatle sonuna kadar izlediğini Vallois'dan bizzat dinleme fırsatım oldu. Bir başka ünlü fizik antropolog Marc Sauter (İsviçre) ise Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllarda İstanbul'a gelip Atatürk ile sohbet etme şansına sahip olmuştur. Ona karşı duyduğu hayranlığı da çalışma odasında bir duvara astığı Atatürk resmiyle dile getirdiğini görüşmemiz esnasında bana aktarmıştı. Ne ilginçtir ki, dünyaca ünlü bu araştırmacılar kendi ülkelerinin o dönemlerdeki Cumhurbaşkanlarıyla hiç görüşme ortamı ve fırsatı bulamadıkları halde, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ile antropoloji alanında sohbet edebiliyorlardı. İşte Atatürk'e duydukları hayranlık buradan kaynaklanıyordu.

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Anadolu'da herşey cumhuriyetle başlamamıştı. Eski bir imparatorluğun yıkıntıları üzerine yepyeni bir Türkiye Cumhuriyeti kurulsa da, Atatürk bu topraklarda vaktiyle yeşerip gelişmiş olan uygarlıkların ve toplumların da bilincinde idi. Bu uygarlıkların ve onları yaratan eski Anadolu halklarına ait iskelet kalıntılarının gün ışığına çıkarılmasında iki bilim dalına özel bir görev vermişti: Arkeoloji ve antropoloji. Bu bağlamda yerli ve yabancı birçok bilim adamıyla temas kurmuştu. Türk Antropoloji Enstitüsü, Cumhuriyetimizin ilanından iki yıl sonra bizzat Atatürk'ün talimatı üzerine 1925 yılında İstanbul'da kuruldu. Başkanlığına da 1965-69 yılları arasında D.T.C.F. paleoantropoloji kürsüsünde öğrencisi olma şansını bulduğum doktor kökenli Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu getirildi. Bu Enstitü 1929 yılına kadar Haydarpaşa Tıp Fakültesi bünyesinde faaliyetini sürdürdü. Kansu hocamız, derslerinde zaman zaman bize o dönemlerde Atatürk'ün gelip kendilerini ziyaret ettiğini ve çalışmaları hakkında bilgi aldığını anlatırdı. Eski Anadolu insan toplumlarına ait ilk antropolojik incelemeler bu döneme rastlar. Nitekim, Karaca Ahmet Mezarlığı'ndan çıkarılmış olan Osmanlı dönemine ait kafatasları üzerinde gerçekleştirilen ilk kraniyolojik incelemeler Türk Antropoloji Mecmuası'nın 1-7 sayıları arasında yayınlanmıştır.

1930 yılından itibaren Antropoloji, İstanbul Üniversitesi'nin eğitim ve öğretim programlarında resmen yer aldı. Cumhuriyetimiz kurulduktan hemen sonra her alanda olduğu gibi Antropoloji alanında da araştırmalar yapmak ve yenilikleri izlemek üzere genç Türk bilim adamları yurt dışına gönderilmeye başlandı. Burslu olarak fizik antropoloji alanında doktora yapmak üzere 1927 yılında Paris'e (Fransa) gönderilen Dr. Şevket Aziz Kansu, orada *Ecole Pratique des Hautes Etudes*'de Prof. Dr. George Papillaut'nun yanında doktora çalışmalarına başladı ve Yeni Kaledonyalıların alt çenelerini konu alan bir tez hazırladı. *Diplome des Sciences Anthropologiques* sertifikasını aldıktan sonra 1929 yılında yurda döndü. İstanbul Tıp Fakültesi'nde 1929-1932 yılları arasında fizik antropoloji dersleri vermeye başladı. 1933 yılında Türk Antropoloji Enstitüsü Tıp Fakültesi bünyesinden ayrılarak Atatürk'ün isteği doğrultusunda İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne taşındı. Kansu, burada 1933-1935 yılları arasında fizik antropoloji ve etnoloji derslerini okuttu. 1935 yılında Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulduğu zaman Kansu, tüm koleksiyon ve araştırma ekibiyle ulu önder Atatürk'ün önerisi üzerine Ankara'ya taşındı. Böylece genç Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentinde yepyeni bir anlayışla kurulan bir Fakülte'de Atatürk'ün özel bir önem verdiği antropoloji 63 yıldan beri başarıyla sürdürdüğü faaliyetine başlamış oldu.

Fizik antropoloji alanında yurt dışına gönderilen ikinci bilim adamı Ord. Prof. Dr. Muzaffer Süleyman Şenyürek oldu. Şenyürek A.B.D.'nde Harvard Üniversitesi'ne 1934 yılında Prof. Dr. E. Hutton ile çalışmak üzere gönderildi. Ayrıca, 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi insan biyolojisi kürsüsünden asistan Seniha Tunakan Berlin'de

Kaiser Wilhelm Institüts für Anthropologie'ye Prof. Dr. Eugene Fischer'in yanında doktora yapmak üzere gönderildi. Tunakan, dönüşünde D.T.C.F.'nde göreve başladı ve Kansu ile beraber hocamız oldu. Türk Tarih Kurumu'nun Asbaşkanı Afet İnan 1936-1938 y'larını kapsayan bir araştırma için Cenevre (İsviçre) Üniversitesi'ne Prof. Dr. Eugene Pittard'ın yanında çalışmak üzere bizzat Atatürk'ün isteği üzerine gönderildi. E. Pittard da, tıpkı Vallois gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'a gelip Atatürk ile sohbet etme fırsatı bulmuştur.

Bugün biyolojik antropoloji alanında dünya ölçüsünde saygın bir yere ve Hacettepe ile Ankara Üniversitelerinde Anadolu eski insan toplumlarına ilişkin zengin bir iskelet koleksiyonuna sahip bulunuyorsak, ulaştığımız bu düzeyi Cumhuriyetimizin kuruluşuyla başlayan bilimdeki seferberlik anlayışına borçluyuz. Cumhuriyetimizin 75nci yıldönümü münasebetiyle aşağıda sunduğum "Çayönü'nde Kafatası Delgi Operasyonu" başlıklı makalem de işte bu anlayışın ürünlerinden biridir.